

МИКОЛА ЛІВИЦЬКИЙ
Голова Виконавчого Органу
Української Національної Ради

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
— ДОРОГОВКАЗ НА МАЙБУТНЄ

Накладом Об'єднання Прихильників
Української Народної Республіки в ЗДА

Нью Йорк — 1965

**ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ
ВИЗВОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

**УКРАЇНСЬКА НАРОДНА
РЕСПУБЛІКА — ДОРОГОВКАЗ
НА МАЙБУТНЄ**

1000
1000
1000

Svoboda — 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

БІБЛІОТЕКА

ІМЕНІ О. ОЛЬЖИЧА

МИКОЛА ЛВИЦЬКИЙ
Голова Виконавчого Органу
Української Національної Ради

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
— ДОРОГОВКАЗ НА МАЙБУТНЄ

БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ О. ОЛЬЖИЧА
ВУЛ. ГРУШЕВСЬКОГО, 1

BIBLIOTHEQUE UKRAINIENNE
SIMON PETLURA
6, rue de Palestine - 75012 PARIS
FRANCE

27340

~~1050~~

Накладом Об'єднання Прихильників
Української Народної Республіки в ЗДА

Нью Йорк — 1965

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

(Зміст доповіді виголошеної в різних осередках Америки і Канади восени 1964 р.)

За останній час у світі і в Советському Союзі сталося багато змін. І хоч наші основні завдання — завдання допомагати українському народові в його боротьбі за визволення — залишаються тими самими, проте треба орієнтуватися в змінених світових і внутрішньосовєтських політичних обставинах, щоб у залежності від них могли далі плянувати нашу визвольну акцію. В цій доповіді будуть порушені три головні теми, які повинні цікавити всіх тих, хто займається українською визвольною політикою, а саме: а. Міжнародна ситуація на відтинку взаємовідносин поміж Заходом і Сходом; б. Розвиток подій і стану речей в Україні і в цілому Советському Союзі; в. Як мають діяти українці, які перебувають у вільному світі, зокрема екзильні українці і зокрема ті політичні сили, які гуртуються довкола Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі — в залежності від зміненої ситуації і на міжнародному форумі, і в Советському Союзі.

1. Міжнародна ситуація.

Розглядаючи перше питання, треба ствердити, що від багатьох уже років взаємовідносини поміж Заходом і Сходом стоять під знаком т. зв. політики мирної коєкзистенції (мирного співіснування). Ця політика особливо поглибила-

ся від часу підписання в Москві пакту про часткове припинення випробувань нуклеарної зброї, що сталося понад рік тому.

Що таке оця політика мирної коекзистенції збоку Заходу в стосунку до Советського Союзу? На мій погляд, не-солідно пояснювати цю політику, як капітуляцію Заходу перед Советським Союзом, як своєрідне советофільство чи русофільство. Такого погляду, щонайменше, не можна узагальнювати. Бо є дуже поважні політичні кола в ЗДА і в інших державах західного світу, які добре розуміють дальшу небезпеку для Заходу від советсько-російського імперіалізму. Але Захід не хоче війни, вважаючи, що при сучасному розвитку воєнної техніки війна означала б катастрофу для всього людства. І тому Захід шукає інших способів протидіяння постійній комуністичній загрозі. Отже, деякі політичні кола Заходу, насамперед в Америці, сподіваються, що шляхом політики коекзистенції — в розумінні політичного, економічного і культурного зближення з Советським Союзом — можна з бігом часу досягти лібералізації (злагіднення) або навіть і цілковитої зміни режиму в советській імперії.

Дехто з західних політиків вважає, що стосування політики мирної коекзистенції вже дає свої бажані наслідки, вказуючи на опозиційні тенденції, що їх в останньому часі можна помітити в таких т. зв. сателітних державах, як Румунія, Болгарія, Угорщина тощо. На мою думку, такі погляди хибні. Усвідомім собі насамперед, що в Советському Союзі немає лібералізації режиму, спричиненої новим наставленням комуністичного проводу в Москві. Там є тільки послаблення режиму, що й уможливорює виникання опозиційних течій у підкорених сателітних країнах. Проте, не політика коекзистенції Заходу викликає послаблення режиму в Советському Союзі, а зовсім навпаки: саме послаблення режиму штовхає Москву на шукання „мирного співіснування” із західним світом, на пропагування навіть цього співіснування, щоб під його захистом здобути оту ще Леніним захвалювану „передешку”, під час якої Советський Союз мав би перебороти численні внутрішні труднощі, які безумовно вже від довшого часу існують всередині советської імперії.

Таким чином, Захід від політики коекзистенції сподівається досягнути дальше послаблення режиму в Советському Союзі, Москва ж, навпаки, його зміцнення. Хто має рацію? Немає чого бавитися наперед у пророцтва. Однак є багато даних за те, щоб уважати, що Захід, вступивши на шлях політики мирної коекзистенції, грається з вогнем.

Якщо припустити, що політика коекзистенції може причинитися до зміцнення режиму в Советському Союзі, то ніби яким буде висновок, що така політика є шкідливою, навіть згубною, для українців і для інших поневолених народів. Таке наставлення було довгий час сливе істиною для всіх українських політичних діячів. Однак, від деякого часу погляди на цю справу ніби міняються серед деяких українських політичних груп чи окремих політичних діячів. Чуються голоси, що нам немає чого виступати проти стосунка Заходом політики коекзистенції. Поперше тому, що ця політика, незалежно від нашої волі, буде далі продовжуватися. Мовляв, Захід так уже міцно вступив на шлях цієї політики, що ми не в стані його від неї відвернути. По-друге тому, що в нинішніх обставинах не може бути ані зійни поміж демократичним Заходом і тоталітарним Сходом, ані революції всередині країн т. зв. комуністичного блоку, включно з Советським Союзом. Отже, лише ця, мовляв, політика коекзистенції може принести позитивні наслідки, і то як для Заходу (він зможе впливати в керунок лібералізації режиму в советській імперії), так і для нас (бо шляхом зближення Советського Союзу до Заходу будуть, мовляв, уможливлені полегшення для України і для інших поневолених народів, а це в свою чергу допровадить до часткового або навіть з часом і до повного визволення). А тому не треба політиці коекзистенції протиставитися, треба, навпаки, до неї достосовуватися.

Таким чином, для нас, українців, виникає ніби нове, актуальне питання: чи ми маємо бути за чи проти політики мирної коекзистенції? І то як з погляду інтересів Заходу (а це не може бути для нас байдужим, бо ж ми все таки вважаємо себе союзниками вільного, демократичного світу), так і з погляду інтересів України,

2. Політика мирної коекзистенції з погляду інтересів Заходу.

Чому Советський Союз не тільки виставляє себе прихильником політики мирного співіснування, але й провадить за неї, від деякого щонайменше часу, посилену пропаганду? На мою думку, не тому, що в проводі російсько-комуністичного комунізму сталися якісь глибші зміни щодо його кінцевих цілей у світовій політиці, а тому, що, повторюю, в Советському Союзі від довшого часу мають місце різні внутрішні труднощі. Найголовніші з цих труднощів такі: а. Ідеологічна криза комунізму; б. Розбиття в інтернаціональному комуністичному таборі, викликане в першу чергу конфліктом з Китаєм; в. Провал комуністичної системи економіки, найбільш дошкульний у ділянці сільського господарства; г. Невгаваючий спротив серед поневолених неросійських народів, який, не зважаючи на всякі заперечення з різних боків, гаки триває — може тепер в інших, мало помітних для сторонніх глядачів, формах.

Отже, Москва потребує отої, вже згадуваної „передидки”, щоб спробувати перебороти свої внутрішні труднощі. Вона потребує зменшення темпу зброєнь, бо не може тут дотримати кроку західнім державам, насамперед Америці. Їй потрібні від західнього світу довготермінові кредити, щоб рятувати своє розхитане господарство. Якщо Москві пощастить перебороти свої внутрішні труднощі, тоді прийде знову час на посилення її агресивної політики супроти Заходу.

А тепер, під час ніби розквіту отої політики мирного співіснування, чи зменшується керована Москвою підривна комуністична акція в державах західнього світу? Рішуче — ні! Советський Союз сам боїться війни, бо, очевидно, розуміє, що з різних причин він не в стані її виграти. І тому „побрязкування зброєю”, що їх час від часу чути з Москви, являють собою у великій мірі блеф, стосований для застрашування держав і народів західнього світу. Проте, не шляхом війни, але, власне, диверсією і отою підривною акцією наміряється Москва, як то не раз відверто й цинічно говорив Хрущов, „спровадити капіталістичний світ на кладогище”.

Є підстави думати, що час працює не на Захід, а на Москву. Бо в західньому світі існують свої власні, і то дуже

численні та скомпліковані, труднощі. Серед держав західнього світу немає єдності, часто виникають різні конфлікти, як, наприклад, конфлікт на Кіпрі. В т. зв. недорозвинених країнах Африки, Азії й Південної Америки немає, властиво, особливо прихильного наставлення до світу західньої демократії на чолі з ЗДА, і комуністична пропаганда робить там свою розкладову роботу. В західніх державах виникають різні соціальні конфлікти, і в них є можливість економічних криз. Тут виникають т. зв. „малі”, місцеві війни, спровоковані здебільшого Москвою або Китаєм, як, наприклад, останній конфлікт у Південному В'єтнамі. І, врешті в країнах західнього світу постійно діє підривна акція комунізму, фігансована й керована Москвою.

Можна спостерігати ніби якісь своєрідні перегони: хто матиме більші труднощі? Захід, що може призвести до упадку т. зв. капіталістичного світу? Чи Схід, наслідком чого може прийти завалення комуністичного світу й советсько-російської імперії? Але коли Москва цілком свідомо стремить до повалення капіталістичного світу й не тільки використовує, але й зумисно завогнює різні труднощі в країнах західнього світу, то Захід не має щодо цього якоїсь виразної лінії. Тим часом треба було б, щоб Захід щонайменше не допомагав Москві у переборенні її внутрішніх труднощів. Але виглядає так, ніби західній, демократичний світ схильний допомагати Советському Союзові, а саме:

а. Захід є схильний допомогти врятувати розжитану комуністичну господарку.

б. Він є схильний давати різні політичні концесії Москві, нічого або майже нічого не вимагаючи взаміну за це для себе.

в. Він є (або принаймні ще недавно, перед усуненням Хрущова, був) схильний допомагати Советському Союзові проти Китаю. Китай — це окрема тема, про яку я, за браком часу, не можу багато сказати. Коротко можна, однак, зазначити, що, не зважаючи на наявний конфлікт поміж Советським Союзом і Китаєм, до цього часу один одному не перешкоджав у їх стосунках до „капіталістичного” світу. Вони ніби поділилися ролями: коли один виступав більш агресивно — другий мовчав і не перешкоджав, і навпаки.

Та головне питання — хто сильніший, а значить і небезпечніший для Заходу: советська імперія чи Китай?

Отже, китайський воєнний чи промисловий потенціал, безумовно, не може дорівняти советському. Хоч в Китаї і стався недавно перший атомовий вибух, проте він потребує ще багато часу для випродукування такої кількості атомової зброї, яка дозволила б йому провадити війну. А тому Китай — це хіба лише небезпека майбутнього, тоді як Советський Союз являє собою цілком актуальну і дуже грізну небезпеку в сучасному для Заходу. Тим часом на Заході всі ніби тільки й думають про те, щоб „рятувати” zagrożений „бідний” Советський Союз від напасти збоку Китаю. Незрозумілим є, як задля можливої небезпеки майбутнього можна нехтувати цілком актуальною, сучасною небезпекою?! Якщо ж теперішньому комуністичному проводі в Москві, що прийшов до влади після Хрущова, пощастить якось налагодити відносини з Китаєм, то майбутні китайські атомові бомби долучаться до вже існуючого тепер запасу советських атомових бомб...

г. І, врешті, Захід допомагає Москві тим, що штовхає поневолені нею неросійські народи в обійми советського імпералізму, викликаючи серед них своєю політикою мирної коекзистенції почуття безнадійности. Хоч серед цих народів, зокрема, як про це вже згадувалося, серед т. зв. сателітних держав, існують опозиційні супроти Москви течії, але на довшу мету, якщо ці течії не будуть відповідно підтримані західним світом, Москва дасть собі з ними раду.

Таким чином, є підстави припускати, що не Захід, стосуючи далі політику мирної коекзистенції, вплине на Советський Союз в напрямку „лібералізації” пануючого в ньому режиму, а навпаки — Москва, переборюючи і переборовши (якщо вона на це в стані) свої внутрішні труднощі та стосуючи тактику т. зв. мирного проникання (інфільтрації) комунізму в країни демократичного світу, розхитає відпорну силу Заходу. З цього виходить, що з погляду інтересів Заходу належить відкинути політику мирної коекзистенції.

3. Політика мирної коекзистенції з погляду інтересів України.

Чи може деяке „пробиття” т. зв. залізної заслони та культурний обмін поміж Заходом і Советським Союзом вплинути на полегшення ситуації в Україні? Звичайно, коли

внаслідок витвореної через політику коєкзистенції ситуації виникають деякі можливості контактів з колами культурних діячів в підсоветській Україні, можливості хоч у якійсь мірі впливати на сучасну дійсність в Україні, то такі можливості можна чи навіть треба використати. Взагалі, в усіх обставинах треба шукати хоч якихось моментів, які можна було б, тим чи іншим способом, використати для української національної справи.

Але — чи це значить, що політика коєкзистенції є для нас позитивна і що належить навіть їй сприяти? Відповідь, на мою думку, може бути тільки негативна, бо така політика створює для нас, справді, тільки мінімальні можливості.

У відносинах між Заходом і Сходом політику мирної коєкзистенції використовує безумовно для себе Москва, бо вона вміє „проникати” до країн вільного світу, але сама, шляхом різних заборон, перешкод і навіть терору, не допускає впливів Заходу по той бік залізної заслони. Щождо нас, українців, то ми перебуваємо у ще далеко труднішому становищі.

Чи можуть нас, вільних українців, допустити в Україну з нашими національними ідеями? Наприклад, нашу літературу, нашу пресу, наше мистецтво, нашу науку, просякнуту нашим національним, а тим більше національно-визвольним, національно-державним наставленням? Безумовно — ні! Або — чи допустять туди окремих українців звідсіля — як туристів, а тим більше таких, які захотіли б залишитися там на довший час або на постійно — з їх національно-державним і демократичним світоглядом? Очевидно, туди допустять тільки тих, які вповні сприймуть комуністичний режим советської окупації і стануть до нього лояльними. А цим ми хіба для нашої національної справи жадної користи не принесемо!

Натомість небезпечні і негативні моменти від політики коєкзистенції для української національно-визвольної справи — дуже великі. Насамперед ця політика включає в себе, логічно, підтвердження територіяльного „статус кво”, себто гарантію недоторканости території цілого Советського Союзу. Це по тій лінії мали місце відомі всім українцям заяви в Америці, ніби Україна й інші неросійські країни Советського Союзу являють собою „традиційні частини Росії”. Для нас це рівнозначне з засудженням на вічне уярмлення.

При наявності політики коекзистенції може бути допущена щонайбільше доброзичлива критика збоку Заходу у відношенні до всього того, що діється в Советському Союзі. В таких обставинах можна припустити, що західній світ захувавсь б пасивно, якби в Україні вибухла нова хвиля терору. Ми знаємо, що Захід мовчав під час страшного голоду в Україні в 1933 році або під час „єжовщини”. А тоді ж ще не було „мирного співіснування”! Тим більше він мовчав би в добу розквіту політики коекзистенції. Якщо ж при допомозі політики коекзистенції Москва переборє свої внутрішні труднощі, то це матиме наслідком не тільки посилення советської агресії супроти західнього світу, але передусім посилення натиску на український і інші поневолені неросійські народи.

Політика коекзистенції Заходу у відношенні до Советського Союзу, щоб могли, як дехто сподівається, досягти лібералізації советського режиму та полегшень для поневолених народів — розрахована на довший час, на десятки років. Може Захід думає (на мій погляд, помилково), що в нього є для цього час. Але ми, українці, цього часу не маємо. Бо для нас кожний рік перебування України під советсько-російським окупаційним режимом означає колосальні національні втрати. В умовах того, що діється тепер в Україні, є загроза, що ми на необмежений час втратимо можливість національно-державного визволення. Ситуація, яка витворюється наслідком політики коекзистенції, викликає почуття безнадійности і серед українського народу на Батьківщині: спускайся на дно і йди на угоду з ворогом ціною зречення національно-державних українських постулатів...

Якби ми керувалися лише нашими національними почуваннями, то, очевидно, кожний з нас, не вагаючись, сказав би: з режимом, який поносить вину за голод, за розкуркулення, за масові депортації на Сибір, за жакхливий терор, за мільйони українських жертв і який означає для України колоніальний гніт в путах російсько-советського імперіялізму — з таким режимом немає і не може бути для нас, українців, ніякого „мирного співіснування”. Та в політиці не можна керуватися почуваннями. Отже, є досить аргументів, щоб на підставі холодного розрахунку і політичної доцільности відкинути політику мирної коекзистенції як шкідливу і

надзвичайно небезпечну, з погляду українських національних інтересів.

4. Сучасна дійсність в Україні.

Яка тепер дійсність в Україні, в якому стані перебуває український народ, чи там є якісь зміни? На ці теми від кількох уже років відбуваються серед українців у вільному світі подекуди пристрасні дискусії, які часом доходять навіть до, на мій погляд, зовсім непотрібних взаємних обвинувачень.

Багато говорилося й говориться про т. зв. „відлигу” після смерті Сталіна. Шість-сім років тому я також стверджував, що в Советському Союзі сталися і далі стаються деякі зміни. Тоді мені поставлено навіть закид, що я не орієнтуюся в ситуації, яка панує в Советському Союзі. Проте, я й тепер не вагаюся підтвердити те саме.

В Советському Союзі якщо не цілковито зникли концтабори, то в кожному разі число їх значно зменшилося. Там до деякої міри таки покращав життєвий, матеріальний рівень населення. Там немає тепер такого несамовитого терору, людей не арештують за кожну дрібницю, як раніше, зникли оті лиховісні „чорні ворони”. Свого часу мали місце навіть деякі концесії чи полегші в національній ділянці. В цих умовах дехто мав навіть можливість — правда, боязко і нерішучо — виступати в обороні прав України, як, наприклад, виступи покійного нині Максима Рильського в обороні української мови в шкільництві.

Нам немає чого заплющувати очі на ці зміни, ми мусимо про них знати, щоб могли в цих нових, дещо змінених обставинах далі плянувати нашу визвольну політику й акцію.

Але — чи це значить, що загальне становище в Україні стало кращим? Що режим став кращим? Що можна мати надії на його дальше покращання? Ні і ні!

З'ясуймо собі насамперед, чому сталися згадані зміни в Советському Союзі? Не тому, що режим став кращим, не тому, що відбувалися якісь глибші ідеологічні зміни серед правлячої верхівки в Москві, а тому, що цей режим став слабшим. Хрущов у певному моменті зорієнтувався, що методами Сталіна вже не можна втримати ані режиму, ані імперії. Отже, Хрущов був, може, спритнішим і хитрішим за багатьох своїх співпартійців, але ні він, ні режим не став кращим.

При розгляданні питання, яка тепер дійсність в Україні, робиться, на мій погляд, одну помилку. Бо треба рішуче робити різницю між окупаційним режимом і українським народом, українськими громадянами на Батьківщині.

Чи в Україні є свідомі українські патріоти? Якщо ці патріоти існують тільки у підпіллі і на засланнях, то це зле для нашої національно-визвольної справи. Бо підпілля тепер немає або майже немає. Там залишилися хіба тільки малі, нечисленні підпільні групи. І це зрозуміле: в умовах тоталітарно-диктаторського режиму підпільно-повстанський рух не може втриматися протягом довшого часу. Щодо наших засланців, то багато з них умерло, а багато повернувся додому духовими й фізичними каліками.

Якщо ми думаємо, що серед десятків і соток тисяч учителів, інженерів, техніків, артистів, письменників, науковців, офіцерів совєтської армії, мало того — серед комсомольців і комуністів, може, навіть на провідних становищах, якщо серед них усіх немає на Батьківщині свідомих українських патріотів, які в тих підневільних умовах таки виривають від окупаційного режиму те, що дається, для українського народу й української національної справи, — то знову ж скажімо собі, що з нашою національною справою є зле і, може, ми тут, на чужині, даремно витрачаємо наші зусилля. Бо вільної України не збудують самі лише емігранти, українці, які живуть у вільному світі, або самі лише робітники й колгоспники без інтелігенції.

Я певен, що в Україні є свідомі українські патріоти, які тепер змушені маскуватися, але у відповідний момент виявлять себе. Пригадаймо собі стан, в якому перебувала підросійська Україна перед революцією 1917 року. Чи багато було тоді там свідомих українців, які брали участь в українському національному русі? Проте, відразу по революції до цього руху численно зголосилися не тільки пересічні українські інтелігенти, але й офіцери царської армії, включно з генеральними рангами, високі урядовці царської адміністрації тощо. Зголосилися й залишилися вірними боротьбі за новітню незалежну українську державу. А тим більше тепер, по майже вже п'ятдесятих роках від часу національно-державного відродження України, можемо бути оптимістично настроєні під цим поглядом.

Часом чужинці висловлюють сумнів, чи українці там, на Батьківщині, в своїй більшості хочуть вповні незалежної України. А може й дехто з українців, що перебувають на чужині, поділяють цей сумнів. Пощо б, однак, Москва у своїй пропаганді постійно твердила, що вже існує вповні суверенна українська держава в образі Української Радянської Соціалістичної Республіки? Очевидно тому, що такої вповні незалежної і суверенної України хоче український народ на Батьківщині. А тому советська пропаганда і силкується вмовити в українців, ніби те, чого вони прагнуть, уже існує. Але коли до цих пропагандивних заяв постійно додається, що українська держава може існувати лише в нерозривному зв'язку з „братнім російським народом”, то для всіх стає ясным там, що щось не в порядку з цією незалежністю і суверенністю.

Цьогорічні Шевченківські святкування в Україні проходили під знаком тверджень советської пропаганди, ніби ідеї Шевченка — не тільки соціальні, але насамперед національні — вже цілковито здійснені. Кожна дитина в Україні хіба добре знає, що це не так. Але оці, власне, вперті твердження советської пропаганди, ніби ідеї Шевченка вже цілковито здійснені, свідчать якраз про те, що цього здійснення, себто відновлення справжньої демократичної і незалежної української держави, прагнуть широкі маси українського народу на Батьківщині.

Отже, народ наш там добрий. Але режим не став кращим, навпаки — може ще більш небезпечним і безоглядним під національним поглядом. І хоч ще тепер чуються там, в умовах отої ніби „відлиги”, голоси в обороні прав України, але їх хоче остаточно здушити Москва.

Теперішні прямування Москви зовсім недвозначні. Під плащиком „братерського злиття націй” (це ж офіційна програма Комуністичної Партії Советського Союзу) там розпочалися заходи до знищення, як окремих націй, українського й інших неросійських народів. Там іде страшна русифікація — в школах, в пресі, в літературі, в радіо, в театрах. І ця русифікація тим більше небезпечна, що при нинішньому поширенні освіти вона сягає до мас робітництва і, головно, селянства, чого не було за царських часів. Там спостерігаємо ще страшніше явище, т. зв. переміщення народів. Шляхом масових „добровільних” депортацій українців з України і на-

саджування в Україні росіян чи інших національностей Москва хоче добитися того, щоб українці становили меншість на своїй власній території.

Нічого не змінилося в Україні також ані в церковній ділянці (офіційно допущена там Церква — це таке саме знаряддя русифікації, як і за царських часів), ані в політичній ділянці (немає там ніякої свободи — все життя підпорядковане диктатурі навіть не самої КПСС, а лише її Центрального Комітету або його Президії), ані в ділянці соціально-економічній (там і далі живуть безправні колгоспники і прикріплені до фабрик робітники).

Правда, там можна ще спостерігати прояви „бунту”, які в післясталінські часи мають місце і в Україні — особливо серед молоді і взагалі молодшого покоління. Але Москва дуже хитрими, підступними методами прямує до остаточного здушення цього „бунту”. Що пропонується українцям? Отже, українцям дається: зменшення фізичного терору, відносне покращання матеріяльних умов і навіть — у перехідний період перед остаточним „злиттям націй” — можливість користуватися українською мовою й, до певної міри, розвивати свою місцеву культуру (для, так би мовити, домашнього вжитку), але під умовою повної безоглядної лояльності до окупаційного режиму й російсько-советської імперії.

Чи це не є небезпечно під просто таки психологічним поглядом? Бо чи не спокушує пересічного українського громадянина там, на Батьківщині, можливість трохи ліпше попоїсти й одягнутися, спокійно спати, не боячись щоночі приїзду отого „чорного ворона”, а навіть танцювати українські танці і слухати українських пісень — хай на мотив московських частушок, але все таки українською мовою? Для цього треба тільки відмовитися від справжньої вільної України і прийняти Україну сфальшовану — у формі Української Радянської Соціалістичної Республіки, яка веде до „злиття націй” . . .

На тлі цього невідрадного, навіть трагічного стану речей в Україні — треба дуже обережно говорити про зміни, які там сталися. Щоб не виглядало так, ніби ми припускаємо, що ці зміни не тільки побутового характеру, але що вони заторкнули й саму істоту советсько-російського окупаційного режиму в напрямку його лібералізації чи покращання.

БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ О. ОЛЬЖИЧА
ВУЛ. ГРУШЕВСЬКОГО, 4

Порівняймо сьогоднішню дійсність в Україні із станом у ній у 20-х роках. Тоді був період НЕП-у (Нова Економічна Політика) й українізації. І тоді було без порівняння більше відносної свободи, ніж тепер. Тоді відбувався в Україні відносно вільний культурний розвиток: в літературі, в мистецтві, в науці. Тоді існувала відносно вільна українська кооперація, існувала ще Українська Автокефальна Православна Церква тощо. Проте, в той час, українізація і НЕП були наслідками не покращання, а саме послабшання режиму. Ленін, в обличчі тодішніх внутрішніх труднощів, потребував отої знаменитої „передешки”, щоб після неї, по зміцненні режиму, ще більше натиснути. І справді, після „ліберальних” 20-их років приходить повний розгром українства в 30-их роках.

Я не припускаю, щоб тепер міг повторитися терор 30-х років. Бо Москва, на мій погляд, вже не матиме на це сили. Але будьмо обережні, бо якщо Москва буде в стані, то здійснення плану про „злиття націй” коштуватиме українцям нових мільйонів жертв.

Отже, треба робити все від нас залежне, щоб Захід своєю політикою коекзистенції не зміцнив Москви і щоб ми теж до цього зміцнення не спричинилися — нашою необережною чи неправильною оцінкою того, що діється в Україні і в цілому Советському Союзі.

5. Ставлення до Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР).

В зв'язку із станом в Україні хочу ще порушити, але тільки мимоходом, одне питання. Чи можна вважати, що УРСР — це українська держава, а до того ще й незалежна й суверенна, як це твердить офіційна советська пропаганда? Я на це відповідаю коротко і недвозначно: справжня, самостійна і соборна українська держава, Українська Народна Республіка, яка постала з виразної волі українського народу, стала жертвою зовнішньої агресії, і її територія є тепер окупована советсько-російською імперією. На місце Української Народної Республіки (УНР) Москва, силою своїх багнетів, установила в Україні Українську Радянську Соціалістичну Республіку (УРСР), що являє собою підміну держави, правну фікцію, уряд якої, уряд УРСР — це ніщо інше, як зна-

-1050-

БІБЛІОТЕКА

О. ОЛЬЖИЧА¹⁷

імені

2734 0

ряддя окупаційної московської влади для утримання України в стані колоніальної залежності.

Однак, дехто з українців вважає, що в наших зносинах з чужинцями корисніше виступати з твердженням про реально нині існуючу українську державу в формі УРСР, бо це, мовляв, виводить українську націю з того бездержавного стану, в якому вона перебувала понад 200 років. На мою думку, бездержавний стан української нації скінчився тоді, коли в роках 1917-18 створено новітню суверенну українську державу в формі УНР. І доки ми не припинимо боротьби за відновлення цієї української держави, доти українська нація не перебуває в бездержавному стані. Є навіть певна суперечність просто таки, так би мовити, термінологічного характеру: якщо українська визвольна політика прямує до відновлення української держави (це ж наш загальний визвольний клич!), то яку ж державу маємо відновити, якщо в Україні є тепер якась українська держава?!

Можна, справді, признати, що теоретично, на папері, є в конституції УРСР чи ССРСР параграфи, на підставі яких ніби є спромога поставити собі завданням довести, що УРСР — це, як дехто висловлюється, відносно суверенна держава. Але що для нас важливіше — теорія, папірці, які нічого не значать у Советському Союзі, чи фактичний стан? А згідно з цим фактичним станом, що це за українська держава, в якій українському народові загрожує знищення шляхом „братнього злиття націй“?!

Ця ніби українська держава, УРСР, не має власних фінансів, власного війська, окремих дипломатичних зносин з чужоземними державами, а її господарські ресурси йдуть на підвищення економічного і воєнного потенціалу московського центру советської імперії. Все життя в ній підпорядковане безоглядній диктатурі Центрального Комітету КПСС у Москві, при чому українська комуністична партія являє собою лише її провінційальний філіял. Навіть такі справи, як ліквідація т. зв. союзних республік, а значить і УРСР, ставляться, поза деякими формальностями, на рішення Верховного Совету ССРСР, як це було з ліквідацією Карело-Фінської республіки в 1956 році. Чи можна собі уявити якусь державу, про ліквідацію якої рішає якийсь сторонній чинник? Що мали б ми сказати про Французьку республіку,

якби її можна було отак собі просто зліквідувати рішенням, наприклад, німецького парламенту?!...

Це такий фактичний стан. І якщо ми, знаючи цей фактичний стан, вдаємося до теорій, думаючи, що це допоможе нам скріпити міжнародно-правне становище України перед чужинцями, то це, на мою думку, помилка. Бож чужинці самі чудово знають про цей фактичний стан, якого ми перед ними замовчати не можемо, ані обдурити їх неспроможні.

Коли йдеться про чужинців, то, якщо ми твердимо, що УРСР це українська держава, яку треба „усамостійнити”, ми цим зводимо справу України в площину внутрішніх справ СРСР або, в кращому випадку, в площину внутрішньоукраїнських справ. Майте свою державу, яку хочете якось змодифікувати („усамостійнити”) — добре, відповідають нам чужинці, робіть, це ваша справа, помагай вам Боже! І тільки представляючи справу так, що справжня українська держава, УНР, стала жертвою чужоземної агресії і тепер знаходиться під окупацією (що відповідає історичним незаперечним фактам!), тільки цим ми вводимо Україну в площину міжнародних проблем.

Але, найголовніше, твердженням, що УРСР — українська держава, робиться кепську прислугу українцям, які в підневольних умовах на Батьківщині намагаються мати хоч якісь національні здобутки. Це вони змушені повторювати московську пропаганду, ніби УРСР, проти якої вони, українці, ставлять опір, це суверенна і незалежна українська держава. Як же нам повторювати добровільно те, що вони роблять з примусу? Чим більше ми безкомпромісові в цьому питанні, чим упертіше твердимо, що УРСР — це підміна (ерзац) держави, правна фікція, знаряддя в руках Москви, — тим більше ми підсилюємо тих, які борються на Батьківщині, і даємо їм аргументи в їхній боротьбі.

Уявім собі, що якісь українські комуністи, навіть на провідних найвищих становищах, це укриті українські патріоти-самостійники. Тож ми їм допомагаємо, коли твердимо, що української держави там немає! Це улегшує їм ставлення вимог до тої самої Москви. Вони мають змогу сказати своїм московським „товаришам” таке: Добре, все в порядку. Ясна річ, що УРСР вповні незалежна і суверен-

на держава. Але от оті „кляті буржуазні націоналісти” за кордоном твердять, що такої держави немає, і приводять на доказ своїх тверджень незаперечні факти. Тож давайте, панове з Москви, якісь концесії, щось таке, на підставі чого нам було б легше поборювати пропаганду отих буржуазних націоналістів!

6. Роля і завдання українців у вільному світі.

Увесь світ проти війни. Це зрозуміло, бо, при можливості застосування у війні атомової зброї, війна означала б жахливу катастрофу для всього людства. Українська визвольна політика повинна теж виключати війну, як засіб визволення України. Поперше тому, що в противному разі нас уважали б за „підпалювачів війни”, а з такою маркою неможливо обороняти українську справу на міжнародному форумі. Подруге тому, що війна з ужиттям атомової зброї означала б катастрофу насамперед також для України. Що мали б ми за вільну Україну, якби її територія являла собою пустелю, а більшість населення згинула б?

Належить також виключити війну з ужиттям лише т. зв. конвенціональної зброї (без застосування атомових бомб), бо така війна може легко, в той чи інший момент її тривання, обернутися в атомову війну. Не виключена можливість льокальних, „малих” воєн, але вони не вирішують спірних справ.

Про те, якщо ми відкидаємо війну, то, з другого боку це неправда, що є тільки дві можливості у відносинах між Заходом і Сходом: війна або мирна коекзистенція (коекзистенція в розумінні зближення, приязни). Між цими двома можливостями є величезний діяпозон. І справді, поза загальною, світовою війною з ужиттям атомової зброї може бути фактична (неформальна) війна без атомової зброї, як це було в Кореї, де з одного боку були держави західнього світу на чолі з ЗДА, а з другого, фактично, червоний Китай і СРСР, хоч формальної світової війни ніби не було. Можуть мати місце, як уже згадувалося, льокальні війни. Далі може бути зірвання дипломатичних зносин поміж державами західнього світу на чолі з ЗДА і Советським Союзом, але без війни. Далі — повна економічна й усяка інша бльокада Советського Союзу збоку Заходу. Ще далі — допомога за-

хіднього світу для визвольно-революційних рухів поневоле-них Москвою народів, також без війни. І, врешті, т. зв. іде-ологічна боротьба, про яку Хрущов говорив, що в цій ді-лянці (в ділянці ідеології) не може бути ніякої „коекзистен-ції” поміж комунізмом і капіталізмом, але на що в захід-ньому світі мало звернули уваги.

В загальному можна ствердити, що під цю пору в за-хідньому світі мають вирішальний вплив противники т. зв. твердого курсу політики супроти Советського Союзу, вва-жаючи, що така політика може вивести Москву з терпіння, і вона сама розпочне війну. Такі побоювання, на мою дум-ку, безпідставні, бо, повторюю, Москва боїться війни і її воєнні погрози — це, у великій мірі, блеф. Проте, в цей момент, тяжко сподіватися рішучішої політичної лінії збоку західнього світу, зорієнтованого ще сьогодні на політику мирної коекзистенції. Та, не зважаючи на це, нашим зав-данням повинна бути дальша наполеглива праця серед полі-тичних кіл західнього світу, праця, скерована проти політи-ки коекзистенції, як проти політики згубної — і для Заходу, і для нас.

Ми маємо далі працювати в тому напрямку, щоб ста-ратися переконати міродайні політичні кола західніх дер-жав, насамперед ЗДА, що зміни тоталітарного комуністич-ного режиму і повалення російсько-советської імперії досяг-ти можна. Шлях до цього йде ані через війну, ані через політику мирної коекзистенції, але через внутрішні процеси спротиву серед усіх народів, поневолених диктаторсько-тота-літарним режимом советського імперіялізму, при умові со-лідарного наставлення й активної допомоги збоку Заходу.

Для цього західній світ повинен би: а. Бути далі пос-тійно в стані поготівля, а не заколисувати себе мріями про можливість „мирного співіснування”, себто зближення з Со-ветським Союзом, і не спішитися з допомогою для Москви проти Китаю; б. Не спричинятися до піднесення економіч-ної потужности Москви і до переборення її внутрішніх труд-нощів, що збільшило б її натиск на поневолені народи; в. І — справді, на ділі підтримувати визвольні рухи поне-волених народів, себто повернутися до перших несміливих спроб тої політичної лінії, що має назву „політики визво-

лення", про яку свого часу багато говорилося й писалося, але яка по-справжньому ніколи не була застосована.

На жаль, ми (не тільки українці, але й представники інших поневолених народів) досі не змогли переконати політичні кола західного світу в тому, що найсильніша зброя готи советсько-російського імперіялізму — це визвольні рухи поневолених народів. Чи маємо зневіритися дотеперішніми неуспіхами й „спуститися на дно", чи далі вперто триматися нашої лінії і далі робити все, що від нас залежить? Пам'ятаймо тільки про одне: історія не робиться з дня на день, за короткий час!

Що це таке „політика визволення" з боку Заходу у відношенні до поневолених Москвою народів? Отже, трудно вчислити всі заходи, які вкупі склалися би на те, що було б політикою визволення. Це — постійна інформація - пропаганда через радіо і всякими іншими способами, але не така вихолощена, як вона робиться тепер деякими покликаними до цього інституціями на Заході. Це — постійні заяви солідарності демократичних держав Заходу з поневоленими народами і їх постійні вимоги до Москви, щоб вона дала поневоленим народам можливість свobodного волевиявлення. Це, далі, — постійне утримування справи поневолених народів на порядку дня міжнародних проблем, наприклад, на форумі Об'єднаних Націй, як це започаткував був колишній прем'єр Канади Діфенбейкер, але що, не підтримане іншими, звелось нанівець. Це, нарешті — готовість Заходу не лише придивлятися пасивно, якби серед поневолених народів вибухли такі події, як у 1956 році в Угорщині.

Це все витворило б серед поневолених народів специфічний стан, який я називаю атмосферою визволення. В цій атмосфері незадоволення серед поневолених народів національним гнітом і браком політичних, економічних і соціальних свобод та загальний, масовий спротив проти такого стану — витворили б таке постійне напруження в Советському Союзі і в цілому т. зв. комуністичному бльоці, що в кінцевому результаті це привело б до революційного вибуху. І цей революційний вибух (або, не біймося цього слова, революція), як кінцевий результат унутрішніх процесів у країнах, що перебувають під тоталітарною владою Моск-

ви, мав би, на мій погляд, усі вигляди на успіх, коли він стався б не лише в одній країні (як це було з Угорщиною), а в усіх чи більшості країн одночасно або майже одночасно і при прихильному наставленні з боку Заходу.

Україна ізольовано ледве чи може визволитися шляхом кінцевого революційного вибуху. Разом з іншими — так. І тут виникає питання наших союзників у боротьбі проти російсько-советського імперіялізму. Це питання не нове. Ці союзники — це інші неросійські народи Советського Союзу (білоруси, кавказці, туркестанці й інші), а також т. зв. сателітні народи (болгари, угорці, румуни, поляки і т. д.).

Як відомо, є в нас з нашими західними сусідами не тільки непорозуміння, але й дуже поважні спори — з уваги на їх територіяльні претенсії до України. Та нашим завданням було б постаратися якось ліквідувати наші розходження з західними сусідами. Взагалі, одне з завдань української зовнішньої політики — ліквідування й уникання зайвих конфліктів, щоб облегшити боротьбу на головному фронті: проти советсько-російського імперіялізму. Ми не можемо „воювати” проти всього світу!

Зауважмо, що й між різними сателітними народами існують всякі спірні питання. Наприклад, між Польщею і Литвою або між Румунією і Угорщиною. Але вони йдуть разом проти страшної загрози збоку Москви.

Ми також мусимо, повторюю, шукати порозуміння з нашими безпосередніми західними сусідами. Воно, це порозуміння, потрібне нам тепер — для спільного фронту проти Москви. Воно буде нам потрібне і в майбутньому. Бож сьогодні мало не всі українські політичні течії сходяться на тому, що майбутня незалежна Україна має належати до Об'єднаної Європи, будова якої вже, властиво, розпочалася. Отже, до тієї Об'єднаної Європи через наших західних сусідів ми „не перескочимо”. Очевидно, порозуміння з нашими західними сусідами може статися тільки при умові, що ми ніяк не відступаємо від наших позицій: соборність українських земель в українській суверенній і самостійній державі.

На мою думку, намічений вище плян нашої визвольної політики має вигляди на успіх ще й тому, що спротив і революційний вибух проти комуністичної диктатури, в кінцевому результаті не виключені і серед самого російського

народу. Це питання дискусійне. Але його не варто згорі відкидати, бо воно має велике значення для української визвольної акції.

Коли ми твердимо, що серед росіян у Советському Союзі немає і не може бути спротиву комуністичній диктатурі то цим ми знеохочуємо до справ поневолених народів деякі політичні кола Заходу. Ці кола думають — слушно чи неслучно, це інша річ — що самі поневолені народи не мають досить сили, щоб привести до упадку режим і советську імперію. А значить, на думку згаданих кіл, якщо серед росіян не може бути ніякого спротиву, то для Заходу не лишається нічого іншого, як тільки політика коекзистенції, себо шукання зближення з Советським Союзом.

Далі, наші твердження про неможливість наявності спротиву серед росіян — не відповідають або, принаймні не зовсім відповідають дійсності. Справді, в національному відношенні серед росіян незадоволення немає, бож вони являють собою нарід панівний. Але в Советському Союзі немає свободи і для росіян в політичному, економічному й соціальному відношенні. А це викликає незадоволення і певний спротив і серед них.

Пригадаймо минуле. Проти колишньої царської імперії був безумовно спротив і серед росіян (і то, може, навіть насамперед серед них, хоч і не з національних, звичайно, мотивів). Революція 1917 року вибухла в центрі царської імперії, в Петрограді. І з того тоді ми, українці, й інші неросійські народи скористали. Правда, дуже швидко по революції російські демократи, а тим більше російські більшовики, виявили себе не меншими імперіялістами, як російські реакціонери царських часів. Алеж таки в певний момент революція в центрі дала нам можливість започаткувати рух, який за кілька місяців завершився проголошенням новітньої української держави.

Те саме стосується і сучасного моменту. Революції в самих лише країнах поневолених народів — дуже тяжкі. Це зрозуміла річ, бож у руках панівного народу є всі засоби для здушення такої революції. Отже, якби й тепер революційний вибух (як кінцевий результат всього того, що діється в Советському Союзі і в комуністичному бльоці) розпочався в центрі імперії — це улегшило б завдання не-

російських народів, які використали б ситуацію. Хоч, звичайно, може вже дуже швидко після цього ці народи були б знову змушені боротися, цим разом з наслідниками нинішніх можновладців у Москві, якби вони заходилися втримати імперію . . .

Так чи інакше, але внутрішні процеси в Советському Союзі нехибно йдуть в напрямку упадку тоталітарно-диктаторського режиму й імперії. Закони історії, які ще ніколи не зрадили, вчать нас, що побудовані на агресії і поневоленні народів імперії та диктаторські режими в них не тривають вічно. Їх упадок — це тільки питання часу, при чому в модерних часах, коли темп життя дуже швидкий, такі процеси проходять значно швидше, ніж у давніх історичних добах. Звичайно, процес упадку советського режиму й советської імперії був би значно прискорений при умові активної підтримки збоку Заходу визвольних рухів поневолених народів, себто при стосуванні ним політики визволення, а не політики мирної коекзистенції.

7. Чи політика коекзистенції збоку Заходу може змінитися?

Чи є взагалі можливим, щоб Захід почав стосувати т. зв. політику визволення? Бож, як про це вже згадувалося, дехто твердить, що політика коекзистенції буде, незалежно від нашої волі, продовжуватися, а тому ми не маємо іншого вибору, як до неї достосуватися.

Чому мали б ми прийти до переконання, що Захід ніколи не відступить від політики коекзистенції? Адже (про це вже була мова) є поважні політичні кола на Заході, які, всупереч офіційній політиці урядів західних держав, вважають таку політику згубною. Це можна насамперед спостерігати в ЗДА, а це важливо, бож Америка має в своїх руках провід західного, демократичного світу. І коли чуються голоси, що наші зусилля, мовляв, „повчати” політиків західного світу виглядають смішно, то тут маємо діло з українським почуттям меншовартости. Чому б ми не мали висловити наш погляд, якщо віримо у його правильність? Тим більше, що цей наш погляд ми маємо можливість висловлювати не самі, а разом з представниками всіх інших поневолених народів, разом з поважними політичними кола-

ми у Франції, в Німеччині, в Італії, в Англії і, насамперед, у передовій країні демократичного світу — Америці!

Недавно ми були свідками, коли Республіканська партія Америки поставила в свою програму — відсіч комуністичній агресії у світі і визволення поневолених народів зі згадкою також і про Україну. Це має своє значення, навіть якби це було в першу чергу „ виборчою декларацією”, бо все починається деклараціями, а потім з цього виходить діло. Але й серед Демократичної партії Америки є не тільки окремі впливові одиниці, але й поважні течії, які рішуче виступають проти політики коєкзистенції. Є підстави думати, що, незалежно від результату президентських виборів у ЗДА, американська політика супроти Советського Союзу і поневолених народів може змінитися в позитивному для нас напрямку. А це безумовно вплине й на таку ж зміну політики інших передових держав західнього світу.

Ну, а якби навіть ні, якби ще довший час Захід притримувався політики мирної коєкзистенції? Чи це значить, що ми мали б до такого стану „достосовуватися” і допомагати провадити хибну — на наш погляд — політику тільки тому, що ми, мовляв, ніби не всілі переконати міродайнї політичні кола Заходу? Порівняймо нинішню ситуацію з добою нашої визвольної боротьби 1919 - 20 років. Тоді ми також були не всілі переконати Захід, репрезентований всесильною Антантою (в першу чергу Францією, а також і Англією), щоб він допомагав українцям і іншим неросійським народам у їх боротьбі проти червоної Москви. Антанта озброїла тоді корпус Галера й давала всебічну допомогу білогвардійським російським генералам, Денікінові й іншим, які напали на Україну. А від нас Антанта вимагала, щоб ми підпорядкувалися Денікінові ціною зречення з самостійності України. Але тодішній Уряд Української Народної Республіки не достосувався до цих вимог Антанти.

Тепер є багато французьких і англійських визначних політиків, які розуміють, що тодішнє становище Антанти було великою помилкою, яка дозволила закріпитися комуністичному режимові на всій майже території кол. царської імперії. Проте, для нас не тільки в тому потіха, що ми мали тоді рацію і з погляду інтересів Західньої Європи. Бо цією нашою тодішньою поставою ми здобули не тільки

самостійницько-державницькі традиції, але й створили передумови для нашої дальшої боротьби, яку проводимо понині.

Наша програма не безнадійна, бо немає ще устabilізованих відносин поміж Заходом і Сходом, ані також всередині Советського Союзу, як це показали хоч би останні події, зв'язані із справою усунення Хрущова. Або Захід сам прийде до переконання, що шлях політики мирного співіснування (зближення) з Советським Союзом неправильний, або його до цього примусять — вже не Хрущов, а його наслідники, які напевно не відмовляться від плянів опанування світу і від своєї агресивної політики в стосунку до країн вільного світу.

Після усунення Хрущова західній світ цікавився ніби тільки одним питанням: чи Москва буде далі притримуватися хрущовської політики мирної коекзистенції? І тому на Заході з полегшею і задоволенням зустріли заспокійливі заяви кремлівських достойників про продовження такої політики. Та якби політичні кола Заходу були більше переконані в тому, що політика мирної коекзистенції Хрущова не була щирою, а лише зумовлена наявними в Советському Союзі внутрішніми труднощами, — тоді вони уважніше поставилися б до подій у Москві і завчасу приготувалися би до оборони або й протинаступу — принаймні в ідеологічній цілянці.

Немає сумніву, Хрущова усунули тому, що він не тільки не подолав існуючих труднощів, але в значній мірі ще й збільшив їх. Новий провід у Москві має своїм завданням новими і твердішими методами перебороти внутрішні труднощі, після чого він зможе посилити агресію супроти Заходу для здійснення незмінного пляну „світової комуністичної революції”. І тому ми стоїмо перед перспективою загострення курсу зовнішньої советської політики і, на жаль, також перед загостренням курсу внутрішньої советської політики, себто перед збільшенням натиску на поневолені народи, в тому числі й на український.

Але, звичайно, новий провід у Кремлі не може відразу відкрити свої карти: щоб не збудити чуйности західного світу, щоб не викликати хвилювання серед населення Советського Союзу, яке не хоче повороту до відвертого терору

сталінської ери. Москва зустрілася також з новими труднощами в ділянці повернення єдності інтернаціонального комунізму, бо Китай вимагає від неї мало що не повної капітуляції, на яку вона не хоче і не може піти. Цим і пояснюються заспокоюючі заяви нового проводу в Москві для зовнішнього світу та різні „дарунки” й навіть обіцянки далекосяглих полегш у внутрішній політиці.

Дуже можливо, що Москві вже не вдасться повернутися до твердого курсу політики, бо вона не в стані буде перебороти спротиву нових протирежимних сил, які виникають всередині самого Советського Союзу. Тоді, навпаки, в ближчому чи дальшому майбутньому, будемо свідками прискореного процесу розкладу режиму й імперії. Але, в кожному разі, не методами політики мирної коекзистенції можна сприяти такому процесові. Отже, ми не повинні зневірюватися тимчасовими неуспіхами, але далі вперто протидіяти політиці мирного співіснування, бо вона є згубною, повторюю, і з погляду інтересів Заходу, і з погляду наших, українських інтересів.

8. „Максималістичні” чи „реальні” вимоги в нашій політиці,

В українському політичному світі можна почути тепер голоси (правда, нечисленні і не ясно висловлені), що не треба нам виступати в цьому моменті з максималістичними, мовляв, нереальними вимогами на міжнародному форумі, себто не треба сьогодні підкреслювати постулату відновлення самостійності України. Згідно з цими голосами, треба тепер наголошувати такі справи, як геноцид (народоубивство), депортації українців з рідних земель, русифікацію тощо.

Звичайно, треба протестувати проти всіх цих жахливих явищ на нашій Батьківщині. Але тільки завжди і скрізь разом з вимогою відновлення справжньої самостійності української держави. Ці ніби нереальні наші вимоги ми ставимо вже понад сорок років. І за цей час ми маємо великі успіхи, великий поступ нашої національно-визвольної справи і в світі, і серед власного народу. Але ці успіхи і цей поступ ми завдячуємо саме тому, що не переставмо ставити наших максимальних вимог. Щоб ці, сьогодні нереальні вимоги могли стати колись реальними, ми не можемо перестати постійно їх висувати. Тим більше, що ці вимоги по-

чинають усе більше сприймати поважні чужинецькі політичні кола!

В чужинецькому світі було в останніх роках багато позитивних для української визвольної справи фактів, як наприклад, резолюція Конгресу ЗДА в 1959 р. про т. зв. „Тиждень Поневолевих Націй”, де згадано й Україну, як країну, що має право на відновлення своєї незалежності. Виступ кол. прем'єра Канади Діфенбейкера в 1960 р. на форумі Об'єднаних Націй — також із згадкою про український народ. Виступ кол. віце-президента Ніксона або американського представника в ОН Стівенсона. Виступ французького президента де Голля з вимогою права на самовизначення для неросійських народів Советського Союзу. Таких прикладів можна було б навести більше. В 1964 році відслонення пам'ятника Шевченкові мало велике значення для нашої справи. І коли в тому році справа визволення України ввійшла в програму Республіканської партії Америки, то за чотири роки може це саме стояти і в програмі Демократичної партії Америки...

Отже, якщо визначні чужинці щораз більше сприймають наші вимоги, то як би ж виглядало, коли б самі заінтересовані, ми, українці — перестали ставити оті „максималістичні”, самостійницькі вимоги!

Ми маємо їх виставляти, бо маємо надію переконати щораз ширші кола політичного західного світу в реальності постуляту самостійної України. І ми маємо їх виставляти, бо ми перебуваємо тут, на чужині, як речники українського народу, який там, у підневольних умовах, не має можливості свобідного волевиявлення і не може ставити таких вимог.

Це вони, українці на Батьківщині змушені „дostosовуватися” до підневільних умов і змушені ставити лише т. зв. реальні вимоги. Нашим же безперечним обов'язком ставити тут сті „максималістичні”, державницько-самостійницькі вимоги. І якби ми цього не робили, то кожний українець на Батьківщині, навіть отой український комуніст, який мусить dostosовуватися до „реальних” обставин, але може є українським патріотом, — мав би право кинути на нас прокляття і сказати: „Що ж ви там робили на чужині? Чи ж для цього ви покинули Батьківщину, щоб завести надії,

які ми, підневільні українці, покладали на вас, вільних українців, як на речників справжніх прагнень українського народу?!” ...

9. Роля і значення Державного Центру Української Народної Республіки

Як відомо, не всі українські політичні сили об'єднані довкола Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі. Довгі роки провадилися енергійні заходи в справі здійснення повної консолідації українських політичних сил в лоні Української Національної Ради, як екзильного передпарляменту Української Народної Республіки. Та така повна консолідація ще не здійснена, і наперед не можна сказати, коли це здійснення може статися. Але що нам потрібне в сучасній тяжкій ситуації, це принаймні, якщо вже не повна консолідація, то співдія українських політичних сил. А якщо й це, наразі, неможливе, то, зонайменше, ліквідація внутрішньоукраїнських конфліктів. Хай, якщо до іншого ми неспроможні, кожний діє окремо, але якщо не разом, то не проти себе.

І також не варто дискутувати про те, хто більше, а хто менше робить для української національно-визвольної справи. Жадної „статистики” ми тут впровадити не можемо — хай про це судять майбутні українські історики. Сьогодні хай кожний робить те, що може і як може, аби воно справді йшло на користь нашої національної справи.

Отже, ми ті українські політичні сили, які об'єднуються довкола Державного центру УНР, не заперечуємо заслуг інших і ніяк не перешкоджаємо їм у їхній праці. Такого ж ставлення очікуємо і в стосунку до себе.

Проте, саме тепер висловлюються — не зовсім, правда, виразно сформульовані — думки, що в теперішній, мовляв, ситуації, коли Захід провадить політику мирної коекзистенції, а в Україні сталися різні зміни, в цій ситуації існування і дія Державного Центру УНР, отже українського екзильного уряду — недоцільне і непотрібне. Було б добре, якби українське громадянство зрозуміло шкідливість для загальної української національно-визвольної справи таких поглядів.

Про діяльність і працю Державного Центру, зокрема Виконавчого Органу Української Національної Ради, можна довідатися із спеціальних бюлетенів та з преси, хоч, може, не до всіх українських громадян ті відомості доходять. Органи Державного Центру діють в різних напрямках, а саме:

а. Ми стараємося різними способами утримувати зв'язок з Батьківщиною: через радіовисилання, через пересилання туди всякими шляхами відповідної літератури, через зустрічі з людьми, які не тільки прибувають звідтіля, а часом також повертаються назад.

б. Ми утримуємо зв'язок з українцями в різних країнах вільного світу та з їхніми організаціями й установами, зокрема відбуваючи поїздки представників Державного Центру в Європі, в Америці, в Канаді, в країнах Латинської Америки тощо.

в. На відтинку зовнішніх зв'язків існують Представництва ВО УНРади в багатьох країнах західного світу, маючи своїм завданням інформувати чужинців про стан в Україні і про нашу національно-визвольну програму. Представники Державного Центру відбувають для контактів з чужинецькими політичними колами поїздки до столиць різних держав західного світу — до Лондону, Парижу, Риму, Бонну, Оттави, Вашингтону тощо. Подаються меморандуми про українську національну справу до урядів різних держав, до Об'єднаних Націй, до НАТО і до різних міжнародних організацій. Утримуються також постійні зв'язки з представниками інших поневолених Москвою народів, як т. зв. сателітних народів, так і неросійських народів Советського Союзу.

На кожную важливу подію в Україні, в країнах комуністичного бльоку або на міжнародному форумі ми реагуємо — меморандумами, заявами, відозвами, радіопромовами, пресконференціями тощо. Немає важливішої держави в західному світі, де б не зложено меморандуму з інформацією про Україну і з нашими національно-державними, самостійницькими вимогами. Про багато справ ми не можемо оголошувати в пресі, як, наприклад, не подаються тексти деяких меморандумів. Не подаються також здебільшого прізвищ чужинецьких політичних діячів, з якими доводиться

зустрічатися тим чи тим представникам Державного Центру. Бож в умовах, коли більшість західніх держав утримує дипломатичні зносини з Советським Союзом, такі справи мусять, зрозуміла річ, бути довірочними. Та про нашу працю знають і в Україні, і на міжнародному форумі.

Всупереч різним іншим поглядам, наші представники в різних країнах твердять, що далеко легше виконувати українську інформаційну працю серед чужинців, виступаючи не від якоїсь поодинокі української політичної організації, а саме від українського Державного Центру, від українського екзильного уряду. Такий погляд зовсім недавно висловлював, між іншим, голова Представництва ВО УНРади на Аргентину й деякі інші країни Латинської Америки, п. Мушинський, який є членом ОУН (під головуванням бл. п. полк. Мельника).

Звичайно, треба розуміти, що український екзильний уряд не може бути офіційно визнаний урядами західніх держав, які утримують дипломатичні зносини з Советським Союзом. Тому йдеться тут тільки про фактичні контакти з політичними, а тим більше урядовими колами держав Заходу. Але сама фірма екзильного уряду з'ясовує чужинцям відразу, чого ми, українці, прагнемо: оскільки в нас є екзильний уряд, то це значить, що ми добиваємося не лише якихось полегш, але — відновлення української самостійної держави.

Я мушу признати, що, на жаль, органи Державного Центру діють недостатньо, вони мусіли б виконувати далеко ширшу працю. Перебуваючи, для прикладу, у Вашингтоні в липні і в грудні 1964 року, я кожного разу складав там меморандуми відповідним американським чинникам. Недавно ми почали видавати Бюлетень англійською мовою для інформування урядових і політичних кіл Заходу про стан в Україні та про визвольні українські проблеми. Це тільки останні невеличкі приклади нашої праці. Але, разом із іншою працею, цього, повторюю, мало.

Особливо в нинішній складній ситуації є багато завдань, яких органи Державного Центру не в стані виконати. Та це не залежить від нас, бо для нашої праці ми не маємо достатніх засобів. Я можу ствердити, що за весь час свого існування Українська Національна Рада не одержувала ні-

яких субсидій від яких би то не було чужих джерел. І це може добре так, бо для незалежної української політики потрібні власні українські фонди. Отже, Державний Центр виконує свою працю на пожертви, які одержує від українців, що перебувають у різних країнах західного світу. Ми дуже вдячні цим патріотичним жертводавцям, але, на жаль, за ці фонди ми не можемо розгорнути такої діяльності, як потрібно, бо вони дуже невеликі.

І все таки навіть така недостатня праця, але, власне, під фірмою Державного Центру УНР, українського екзильного уряду, конче потрібна для української визвольної справи. Саме в цій несприятливій ситуації нам потрібне існування і дія екзильного уряду, як спадкоємця легального Уряду Української Народної Республіки, останньої форми справжньої демократичної і суверенної української держави, яка існувала на українській території і яка не втрималася, але не з волі українського народу, а внаслідок чужоземної агресії й окупації території України. Існування і дія цього уряду свідчить перед усім світом, що ми не відмовилися від українських національно-державних постулатів.

Понад 40 років тому, ще за життя Головного Отамана Петлюри, коли Уряд Української Народної Республіки внаслідок ворожої окупації України мусів вийти на чужину, провадилися дискусії на тему, чи варто затримати цей уряд надалі, щоб він продовжував свою діяльність уже як екзильний уряд. І тоді чулися голоси, що може ліпше зліквідувати уряд, а на його місце створити якийсь еміграційний комітет, раду чи об'єднання. Однак, переміг погляд, що треба затримати саме уряд для підкреслення державницьких форм нашої визвольної боротьби і державного стану української нації.

Можна припустити, що якби понад сорок років тому наш екзильний уряд був зліквідований, то, може, ми б і могли сьогодні без нього якось обійтися. Але якщо ми його затримали до цього часу, то його ліквідація саме тепер, у тяжкій ситуації, могла б викликати враження і серед чужинського світу, і серед українського народу на Батьківщині, ніби ми скапітулювали перед політикою коєкзистенції Заходу та перед „реальною” (але ворогом накинutoю) дійсністю в Україні і відмовилися від державно-самостійниць-

ких наших вимог, задовольняючись лише якимись полегшами. Існування цього уряду потрібне нам для того, щоб:

а. Задемонструвати перед чужинецьким світом, що ми далі безкомпромісово ставимо вимогу відновлення нашої самостійної держави і справжнього демократичного ладу в ній, як то було за Української Народної Республіки, в роках 1917 - 20, і не погодимося на приналежність України до Советського Союзу чи якої б то не було іншої форми російської імперії.

б. Щоб дати певність українському народові на Батьківщині, що ми тут, у вільному світі, непохитно виконуємо ролю речників його прагнень мати свою народоправну і незалежну державу.

в. Щоб постійно тривожити Москву і давати аргументи тим українцям, які на Батьківщині стараються вирвати щось для української національної справи від окупаційного режиму. Бож можемо припустити, що існування українського екзильного уряду змушує Москву давати більше прав, більше свободи рухів навіть отому урядові УССР, щоб довести, що це він, оцей узурпаторський уряд, а не екзильний уряд, є справжнім урядом ніби суверенної України.

Доки ми не досягнемо відновлення справжньої самостійної і соборної, народоправної української держави і доки в Україні буде залишатися хоч тїнь Москви — доти мусимо продовжувати нашу безкомпромісову боротьбу і доти, як символ цієї безкомпромісової боротьби, мусить діяти Державний Центр Української Народної Республіки, український екзильний уряд.

Підсумовуючи, хочу ствердити таке: Міжнародня ситуація для нас, у цей момент, справді несприятлива. Над нашою Батьківщиною, Україною, нависли чорні хмари. Але становище не безнадійне. Події розвиваються далі, Українська національна справа росте — росте і в світі, і серед власного народу. Наша справа — хай для декого навіть несподівано — може раптово „виникнути”, раптово стати дуже актуальною і важливою на тлі світових подій. Відійшов Хрущов, бо не міг перебороти труднощів, які ведуть режим та імперію до неминучого упадку. Чи зможуть їх перебороти його нинішні наступники?...

Недавно ми були свідками, як Шевченко, висловлюючись фігурально, здобув два протилежні полюси: Вашингтон і Москву. Неминуче прийде день, коли він здобуде і Київ! Будьмо ж мужні, діяльні, непохитні і витривалі в цей справді тяжкий для нас час і не забуваймо про справу визволення України! До цього я закликаю всіх українців від імени Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі.

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА — ДОРОГОВКАЗ НА МАЙБУТНЄ

(Думки до Актів 22 Січня)

В історії всіх культурних народів світу є події або акти надзвичайного, всенационального значення, що накладають свою печать на все подальше життя даного народу і служать йому традиційними дороговказами. В Америці — це Деклярація Незалежності, в Англії — Велика Хартія Свобід, у Франції — Деклярація Прав Людини, в Польщі — Конституція 3-го травня. В новітній історії України маємо Акти проголошення Самостійности і, згодом, Соборности Української Народної Республіки, Акти 22-го Січня 1918 і 1919 років.

Не можна поминути мовчанкою головні уступи відповідних Універсалів, що їх повинен напам'ять знати кожний український патріот і пригадувати їх собі принаймні в день нашого національно - державного Свята.

Акт Самостійности: „Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу”. Це найголовніший уступ 4-го Універсалу Української Центральної Ради з 22-го січня 1918 року.

Акт Соборности: „Віднині воєдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України — Західньо - Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина й Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмирали кращі сини України. Віднині є єдина незалежна Українсь-

ка Народна Республіка". Це слова Універсалу Директорії Української Народної Республіки з 22-го січня 1919 року, як наслідок ухвали Національної Ради Західньо-Української Народної Республіки з 3-го січня 1919 року.

Акти 22-го Січня нині визнають, їх ісповідують і за їх остаточну перемогу борються різними способами і методами всі ті українці, які перебувають у вільних умовах життя та стоять на державницько-самостійницьких позиціях. І ми не тільки відчуваємо, але й знаємо, що Акти 22-го Січня визнають і носять у своїх серцях — хай, часом, тільки як ідею, не знаючи докладно їх змісту й ближчих обставин їх проголошення — і ті українці, які перебувають тепер на Батьківщині під окупаційним режимом Москви і не мають можливості до свобідного волевияву. Акти 22-го Січня сприймають також щораз ширші і впливовіші кола чужинців, які позитивно ставляться до української національної справи і до визвольних прагнень українського народу.

Однак, деяка частина українського громадянства, що перебуває у вільному світі, визнаючи Акти 22-го Січня за найбільші національні цінності новітньої історії України, ніби забуває про те, що ці акти нерозривно зв'язані з добою Української Народної Республіки, добою нашої визвольної боротьби 1917 - 21 років, що на всіх просторах України відбувалася під прапорами УНР. Цієї доби дехто з українських самостійників не тільки не дооцінює, її не знають і неправильно насвітлюють.

Історична мудрість каже, що переможців не судять, зате переможені стають об'єктом найсуворішої і, часто, несправедливої критики. І хоч з погляду історичної перспективи визвольна боротьба 1917 - 21 років аж ніяк не є програною, проте на певному етапі наших національно-державних прямувань ми зазнали поразки. І тому огірчення й розчарування від зазаної поразки ніби роблять до певної міри зрозумілою ту гостру критику, якій підпала доба УНР збоку деяких самостійницьких українських політичних середовищ. Однак, ця надто гостра критика затьмарила і викривила образ доби визвольної боротьби і внесла розгубленість та непорозуміння в українське суспільство.

Звичайно, були слабкі, негативні і навіть темні моменти в добі нашої визвольної боротьби, яка відбувалася у над-

звичайно тяжких і несприятливих для українства обставинах. Але все це таки блідне, відходить у тінь, стає мало-значним у порівнянні з усім тим позитивним, світлим, героїчним і величним, що ним повна доба визвольної боротьби, доба Української Народної Республіки.

Відомі закиди про те, що повна самостійність України мала б бути проголошена раніше, що своєчасно не створено українського війська, що тодішній український провід не стояв на височині своїх завдань і що він мав занадто ліву програму, надаючи ніби більше значення моментам соціально-економічним, ніж національно-державним. На кожний з цих закидів можна було б детально (об'єктивно і без пристрастей) відповісти і дати вияснення, чому в тодішній ситуації і при тодішньому стані розвитку українського народу події були, власне, такими, як вони були, а не інакшими.

Але чи варто звертати увагу лише на критику і закиди замість того, щоб відтворити тодішню українську дійсність і тодішні життєві факти, що характеризують ту добу історії України?! А ця дійсність і ці факти були такі:

В час вибуху всеросійської революції в лютому 1917 року Наддніпрянська Україна являла собою не свідому націю, а аморфну народну масу, в якій лише підсвідомо жевріли почуття національної окремішності й національного патріотизму. В умовах режиму царської імперії, коли не було в Україні ні одної навіть початкової української школи, української преси, українських книжок, коли не тільки політичне, але й громадсько-культурне українське життя могло існувати тільки в підпіллі, коли українська еліта-інтелігенція була цілковито зрусифікована, — в таких умовах нічого іншого не можна було й сподіватися. Отже, в той час Наддніпрянська Україна мала лише справді горстку свідомих українських патріотів, українських політичних діячів, але недосвідчених у справі державного будівництва, до якої долучилися теж нечисленні й недосвідчені щодо державної роботи вихідці з народу — народні вчителі, студенти, молоді офіцери царської армії й свідоміші селяни та робітники. Але цей невеликий гурт українських патріотів не завагався піднести прапор Української Національної Революції, яка не тільки різнилася, але й у багатьох речах, уже на само-

му початку, протиставлялася всеросійській революції з її політично-соціальним характером і російсько-шовіністичним забарвленням.

Українська Національна Революція, протягом неповного року свого розвитку і під проводом отого, власне невеликого гурту тодішніх українських патріотів, допровадила до проголошення цілковитої національної і державної незалежності нашої Батьківщини і започаткувала героїчну боротьбу нашого народу за її закріплення. Протягом першого революційного року постали й організаційно оформилися політичні, громадські, суспільні та культурні сили українського народу, що й уможливило відновлення української державности після понад двохсотлітньої перерви, уможливило проголошення Актів 22-го Січня.

Отже — пізно чи ні, з ваганнями чи без них, з державним досвідом або без нього — Українська Народна Республіка за вісім місяців була створена, далі проголошено її самостійність і розпочато збройну боротьбу проти ворогів, що посягали на нашу молоду державу. І за це честь і слава та великий подив належиться виконавцям цих великих діл, творцям Актів 22-го Січня — від усіх наступних поколінь українського народу.

Рік підготовки перед проголошенням 4-го Універсалу 22-го січня 1918 року і три наступних роки складаються на добу УНР, Української Народної Республіки, в часі її чинної дії на українській території. В тому часі сталися дві величезної ваги події, які матимуть своє значення в довгій перспективі майбутнього.

Поперше, саме тоді закладено основи до будування майбутнього політичного, суспільного й економічного ладу вільної і незалежної України, опертого на засадах якнайширшої демократичної свободи, соціальної справедливости й господарського добробуту для широких народних мас. Звичайно, в тодішніх умовах, в огні і бурі визвольної війни, не могла бути укладена повна конституція УНР, не всі закони про її державний устрій. Але випрацьовані вже тоді основи відповідали наймодернішим демократичним засадам нині існуючих передових держав вільного світу. Деякі з цих держав і сьогодні щойно приступають до здійснення тих соціальних реформ, які вже передбачало законо-

давство УНР. Устрій УНР цілковито відповідав народним прагненням мати вільну державу з рівністю для всіх її громадян, відповідав Шевченківській візії про Україну „без холопа і без пана”.

Всім громадянам УНР гарантувалось волю слова, друку, віровизнання, зборів, спілок, страйків, недоторканости особи й мешкання, а також безплатне шкільництво, безплатну медичну опіку й забезпечення від старости і каліцтва; касувалась велика земельна власність, а земля переходила без викупу в користування трудового селянства; встановлювався 8-годинний день праці для робітництва, право його на вільну самоорганізацію й участь у контролі над промисловим виробництвом; закріплювалися й поширювалися права демократично обраного місцевого самоврядування, якому належала громадська управа по селах і містах України. Підкреслимо ще раз такі справи: повна релігійна толерантність, повна свобода для національних меншостей шляхом національно-персональної автономії, повні політичні і соціальні свободи, безплатне навчання, безплатне лікування, забезпечення для старих людей, інвалідів і непрацездатних.

Ми не маємо чого не тільки соромитися, але ми не маємо чого вчитися з досвіду останніх десятиліть або додати (крім подробиць і детального розроблення різних ділянок національно-державного життя) до того, що вже було запроєктоване за доби УНР. Коли сьогодні в світі запанували засади демократії і коли їх прагне поневолений український народ, то з політично-соціальними здобутками доби УНР, як з дороговказами на майбутнє, як з гаслами нашої визвольної програми, ми можемо спокійно і гордо виступити як і перед народами вільного світу, так і перед власним народом, який прагне позбутися гніту й утисків комуністичного режиму і чужого панування, але не хоче повороту до реакції і ретроградства дореволюційних часів.

Подруге, доба УНР дала нам незабутні, славні традиції збройної боротьби за волю і незалежність Батьківщини, боротьби, нерозривно зв'язаної з славним ім'ям Головного Отамана Симона Петлюри. Вона дала нам Крути, спільний похід наддніпрянської і галицької армій на Київ, Зимовий Похід, Базар, дала Листопадовий Чин і Чортківський нас-

туп. Ця боротьба йшла під прапорами УНР, і лише під ними. Після неї в Україні ще довго боролися повстанці, діяли підпільні організації, як Спілка Визволення України й інші, що відбувалося під гаслом відновлення справжньої народоправної нашої держави — УНР. В Україні переслідували і нищили петлюрівців, „розкуркулювали” й депортували на Сибір селян, робітників й інтелігенцію за петлюрівство. Навіть українських комсомольців і комуністів нищили за національний, уенерівський, петлюрівський ухил. В часах другої світової війни вояки УПА — Української Повстанської Армії — безумовно, черпали надхнення і героїзм з прикладу визвольної боротьби доби УНР. Більше того, — навіть українські вояки советської армії билися не за Сталіна і не за Москву: вони боронили Україну від нового напасника, гітлерівської Німеччини, будши в своїй істоті, хай і підсвідомо, послідовниками ідеї вільної України, що викристалізувалася в героїчній добі Української Народної Республіки.

Уряд УНР, разом з рештками героїчної нашої армії, вийшов з боями на чужину в кінці 1920 року, щоб продовжувати свою дію тут, уже як екзильний уряд. Ні він, ні українська армія не скапітулювали і не схилилися перед ворогом. Він, цей уряд, як і ціла доба УНР, має схвалення українського народу через повновласті, уділені вільно обраними українськими парламентами — Українською Центральною Радою і Українським Трудовим Конгресом. І ці повновласті не застаріли, не передавалися, не втратили своєї зобов'язуючої сили, бо від того часу під московським окупаційним режимом не було ні одних вільних виборів, ні одного свобідного волевияву українського народу. Державний Центр УНР в екзилі, своїм існуванням і дією, стверджує ті основні політичні ідейні засади, які були вихідними позиціями для борців за українське визволення, і зміцнює перемчий зв'язок між сучасним українським поколінням і добою УНР.

Ми мусимо ствердити, що можемо гордитися і пишатися як політично-соціальними здобутками доби УНР, що ставлять нас нарівні з передовими демократичними націями світу, так і її збройними традиціями, які рівняють нас з найгероїчнішими народами, що боролися за своє визволен-

ня. І тому гасло відновлення Української Народної Республіки, відновлення доби УНР може і має бути визвольною програмою на майбутнє.

Що створила советська Москва на окупованій території Української Народної Республіки — загально відомо. Здобутки української Національної Революції, доби УНР, були знищені, інтелігенцію змасакровано, селянство обертено на колгоспних кріпаків, робітників зроблено новітніми фабричними рабами. В Україні панував і панує режим повного національного поневолення, нищення української культури, економічного і соціального визиску.

Советська пропаганда постійно твердить про економічний розвиток України під російсько-комуністичним пануванням, наводячи дані про нинішній стан промисловости і сільського господарства України та порівнюючи ці дані з тим станом, який існував ще за влади царської Росії. Але ж такі порівняння — це звичайнісінький глум. Бо, поперше, російсько-царська імперія була в господарському відношенні одною з найбільш відсталих країн світу. Подруге, від того часу техніка пішла так наперед, що не тільки в Советському Союзі, але в усьому світі — і то в далеко більшій мірі, ніж в ССРСР — констатуємо великий поступ господарського життя. І, нарешті, а це найголовніше, якщо справді в Україні, під постійним тиском згори і при величезному напруженні всього населення, можна спостерігати ряд здобутків у господарській ділянці, то куди йдуть результати цих здобутків: на підвищення матеріяльного і культурного рівня українського народу чи на потреби московсько-советської імперії, яка цупко тримає Україну й інші неросійські народи в стані нещадного колоніяльного визиску?!

Таким же глумом звучать порівняння советської пропаганди з часами царської імперії в ділянці шкільництва і національної культури взагалі: мовляв, тепер в Україні є українські школи, українські газети, українські книжки, театр тощо, чого не було за російських царів. Так, але то були часи найгіршої реакції, коли український народ лише пробуджувався до національно-визвольної боротьби і коли в Росії, щодо українського народу і, зокрема, його мови, зобов'язувало валуєвське гасло „нет, не било і бить не может”. А тепер, за твердженням Москви та її українських

підголосків, ніби існує „незалежна і суверенна” Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР). Найкраще самі українські громадяни на Батьківщині знають, в стані якого нечуваного упослідження перебувають в УРСР і українське шкільництво, і українська література, і українське мистецтво, і взагалі все українське культурне життя, яке, зрештою, має бути національним тільки за формою, але, з дозволу сказати, „соціалістичним” за змістом.

Звичайно, українське господарство або й розвиток українського культурного життя позірно пішли ніби наперед у порівнянні з часами царської Росії або Польщі, а тепер пересічному українському селянинові, особливо на західно-українській території, де селянство було дуже бідне, може трохи ліпше живеться матеріально. Але хіба з часами царської Росії чи Польщі, до яких ніхто з українських патріотів вертатися не хоче і проти яких вони провадили боротьбу, треба робити порівняння? Хай би советська пропаганда подала краще дані (але правдиві!) про те, в якому стані була б економіка України та її культурне і загальнонаціональне життя і як жилося б українському населенню, якби за останні сорок літ в Україні була своя, народоправна влада Української Народної Республіки, а не окупаційно-колоніальний режим комуністичної Москви! Сьогоднішня советська Україна — це нещадно експлуатована, під кожним поглядом, колонія Москви, а не жадна українська держава, про „незалежність і суверенність” якої облудно говорить советська пропаганда.

Коли ми говоримо про дальшу боротьбу за здійснення національно-державних українських постулятів, то мимоволі виникає питання: якими ж силами має прийти перемога цих постулятів? Звичайно, тут відіграватиме ролю сприятлива чи несприятлива міжнародна кон'юнктура, а тому ми мусимо дбати про приєднання симпатій, зрозуміння і підтримку для нашої справи серед чужинецьких народів, про здобуття союзників. Але в першу чергу тут мають значення власні сили українського народу, бо жадні чужинці не будуть проливати свою кров за наше визволення, і ніхто нам з ласки самостійної держави, без наших власних зусиль і жертв, не подарус. І тому все залежить від того, чи в українському народі живе прагнення мати свою незалежну

державу, чи він бореться ще й тепер, хай іншими, ніж раніш. способами й методами, за здобуття свободи і незалежності?

Ці речі треба прийняти як аксіоми, що не вимагають якихось особливих доказів. І хоч нам доводиться наводити докази про невгаваючий спротив українського народу окупаційному режимові і про його прямування до здобуття незалежності у виступах перед чужинцями, нас самих, українців, ми хіба в цьому переконувати не потребуємо. Бо чи може якийсь народ добровільно відмовитися від свободи і незалежності в добі поставання все нових держав дотепер невірних народів, а тим більше український народ — після тих всіх жертв, які він поніс задля свого визволення?! Український народ не сприйняв накинутаго йому московськими багнетами окупаційного режиму. Не зважаючи на понад сороклітній гніт і терор, в Україні живуть і борються українські патріоти. Тоталітарний режим не зміг полонити душ українських людей, і, найголовніше, не зміг полонити української молоді. Ось де наша надія і запорука перемоги! В Україні росте, міцнішає і бореться свідоме національно, молоде покоління українців.

Можемо непомильно ствердити, що український народ невхильно прагне свободи і незалежності. Але про одне мусимо пам'ятати: після понурої доби жорстокого окупантського режиму, український народ не сприйме жадного повороту до реакційних дореволюційних часів, як вони були за колишніх Росії і Польщі; він не сприйме повороту якихось „рідних” поміщиків чи фабрикантів (якщо взагалі такі ще є в природі); він не сприйме жадної диктатури чи тоталітаризму навіть у своїй, українській формі. Він сприйме тільки справді народоправну українську державу; він сприйме Шевченківське „в своїй хаті — своя правда і сила і воля”; він сприйме оту вільну державу українського народу, оснновні засади якої накреслила, власне, доба Української Народної Республіки.

Саме в цей час можна спостерігати серед деяких кіл українського громадянства поза межами України упадок на душі, зневір'я, навіть голоси про потребу ревізії наших національно-державних позицій. Вказується на те, що наша визвольна боротьба триває занадто довго і ще не видно її

переможного кінця; що в умовах т. зв. політики коекзистенції західного світу створюється дуже несприятлива міжнародна кон'юнктура для визвольних прямувань всіх поневолених Москвою народів; що, нарешті, російсько-советська імперія й режим у ній ще дуже міцні, і не можна сподіватися їх швидкого упадку.

Справді, міжнародна ситуація для нас тепер несприятлива, а український народ на Батьківщині стоїть в обличчі нових небезпек і проб. Але це не значить, що наше становище безнадійне. Ми можемо в певних моментах думати про зміну деяких методів боротьби чи її тактики, але ні в якому разі про зміну нашої основної мети. Бо є деякі речі, які ніколи не передавнюються, ніколи не перестають бути зобов'язуючими для нації. Це в першу чергу — незмінність наших прямувань до свободи і незалежності, до визволення нашої Батьківщини.

Нашою національною трагедією є те, що процес національного відродження України розпочався пізно, а тому ми не змогли використати зручної і сприятливої ситуації кінця 19-го і початку 20-го століть. Але боротьба за національно-державне визволення тривала часом дуже довго і в інших народів, цілі сталіття і більше, як то було з Італією, балканськими народами, Польщею, Чехією. Серед усіх цих народів були поразки на певних етапах їх боротьби, бували моменти, коли визвольна справа видавалася раз на все програною. Але вони відсвіжували свої сили і продовжували далі розпочату боротьбу. І ця їх непохитність, вірність наміченим цілям і безперервність боротьби стала запорукою їх кінцевої перемоги — помимо довгих і болючих розчарувань і часткових поразок. Це саме мусить бути законом для нас. Хоч ми, може, надто пізно стали на шлях чинної визвольної боротьби, але ми не сміємо з нього зійти. В цьому й буде запорука того, що ми, за словами Симона Петри, „завершимо розпочате”.

Серед чужинецького світу ми маємо безумовно великі успіхи за останні часи, успіхи, яких самі навіть не помічаємо, виявляючи часом, може, зрозуміле нетерпіння. Українська справа безумовно зросла в світі, ставлення до нас і нашої визвольної справи тепер зовсім інше, ніж за часів визвольної боротьби в роках 1917-21. І якби тепер наша

визвольна справа стала знову актуальною, то, може, ми могли б мати й цілком реальну підтримку збоку деяких народів і держав західньо-демократичного світу. Хвилева міжнародна кон'юнктура — це з'явище змінне, від якого ми не можемо узалежнювати наших основних цілей. Сьогодні західній світ провадить політику зближення з Советським Союзом, бо вважає це (на мій погляд, помилково) за корисне для себе. Та ми мусимо керуватися лише нашими національними інтересами і провадити далі нашу, українську, а не узалежнену від чужих, хвилевих і, може, хибно ставлених інтересів. Ніби передбачаючи нинішню ситуацію, я говорив у радіопрові, скерованій до українців на Батьківщині в січні 1961 року, отже чотири роки тому (це був саме час, коли Хрущов „випробовував” силу своїх черевиків), таке: „Ми не знаємо, якими шляхами піде в недалекому майбутньому міжнародна політика. Можливо, московська дипломатія, переконавшись у безвиглядності нинішнього „гострого” курсу, піде на поступки і знову співатиме улесливих пісень при „мирне співіснування”. І можливо навіть, що дійде до часового зближення поміж Заходом і Сходом. Та це не вплине ніякою мірою на позицію Державного Центру УНР, який у своїй політиці керується лише інтересами української нації і займає ні від кого незалежне становище. Що нас не чекало б у майбутньому, Державний Центр УНР буде надалі виконувати ролю речника справжніх прагнень українського народу до свободи, демократії і незалежності, до відновлення суверенної і соборної Української Народної Республіки”.

Щождо міцности советської імперії й режиму в ній, то вона невічна. Ніякі імперії, ніякі тоталітарні режими не уникають упадку. Це закони історії, які ще ніколи не схилили. А коли ми думаємо, що на упадок советської імперії треба ще дуже довго чекати, то усвідомім той факт, що советська імперія з її комунізмом, колоніялізмом й імперіялізмом переживає саме тепер труднощі, яких ще ніколи перед тим не мала. І коли деякі українські політики вважають, що тепер на часі говорити про кризу української політики, то ми мусіли б хіба уживати нашу енергію на корисніші речі. Бо чи є чи немає кризи в українській політиці (і якщо так, то ми самі в цьому завинили), але це не міняє

того факту, що кризу, і то дуже гостру, переживає тепер, власне, Советський Союз. Хрущов мусів уступити, бо не міг собі дати ради з усе зростаючими труднощами в політиці ССРСР. Чи ці труднощі здолають усунути наслідники Хрущова? . . . І якщо західній світ ніби не спішиться використати у власних інтересах трудну ситуацію, в якій нині опинилася Москва, то це мусимо постаратися зробити ми — українці й інші поневолені Москвою народи. Вирішальні події можуть прийти . . . ще за кілька років, але вони можуть прийти і несподівано швидко, а тоді стане актуальною і справа визволення України. Мусимо безперервно і непохитно йти далі до нашої мети: визволення і відновлення справжньої незалежної і народоправної української держави.

BIBLIOTHEQUE UKRAINIENNE
SIMON PETLURA
6, rue de Valenciennes - 75009 PARIS
FRANCE